

A VALLÁSTANITÁS KÉRDÉSÉHEZ.

Minden az élet folyását megfigyelni szerető ember tapasztalhatja, hogy azon eszme vagy tárgy, melylyel a sajtó sokat foglalkozik: rendesen életkérdés! . . . Mert a kevésbé fontos életkérdésekhez is hozzászól ugyan, de csak vagy unalomból, vagy, a mi még rosszabb, szorultságból egy-egy szót odavet a tárgyhöz, s azt ezzel születése napján el is temette.

Egy ily tárgy, mely ma sokakat foglalkoztat, a vallás tanításának kérdése, melyet pedig, a mint látszik, nem igen van hajlama a nyilvánosságnak agyonhallgatni, sőt ellenkezőleg, sok gondolkozni szerető fő mondta már el nézetét e tárgyra nézve. Hogy nem én vagyok az utolsó, ki e nagy jelentőségű tárgyhöz hozzászól, azt jól tudom, de nem is szeretném, ha én lennék! . . . Nem szeretném, ha én volnék az utolsó azért, mert ez arról tanuskodnék, hogy a kérdés végleges megoldás nélkül, a mai diplomácia nyelvén szólva „jobb időkre napoltatott el“. Pedig ebben a tekintetben nincs elnapolni valónk! . . . De, hogy nem vagyok az utolsó, arra nézve elég biztosítékot is nyújt azon tény, miszerint sok körben hallunk ez irányban nyilatkozatokat, melyeket bizony kár volna a véka alá rejteni!

A tárgy fontos, a tárgy életkérdés! . . . Életkérdés nem egyesekre nézve, de tagadhatatlanul a társadalom életkérdése ez, mert ha rosszul lesz megoldva, vagy a mai állapotban marad, nem hiszem, hogy túlzok, ha azt állítom, miszerint a vallástanításnak nem időszzerű volt a igen-igen nagy mértékben, ha nem is a legnagyobb mértékben rohanva vezet a lejtőn lefelé, azon lejtőn, melyen megállapodás csak a lejtő alatt elterülő mocsárnál, az erkölcstelenség, féktelenség, fejetlenség pocsványánál van.

De tárgyunkhoz térve, a felvetett fontos kérdést kiváltképen két oldalról szeretik fejtegetni, melyek közül mindenik megérdemli a figyelemre méltatást. Így formulázzák ugyanis a kérdést: ki és miként tanítsa a vallást?

A „ki tanítsa“ kérdést, némelyek úgy vélik helyesen megoldhatónak, ha a tanító, mások ha a pap (jobban mondva lelkész, mert mindnyájan papok, de nem lelkészek is vagyunk!) kezére biz-

zatik a vallástanítás! Én e tárgy felett nem csak hivatalból, de mondhatom, hogy nagy érdeklődésből egész odaadással elmélkedtem, s csak azon gondolatnál jutottam megállapodásra, hogy sem az egyik, sem a másik egyedül, hanem igenis mind a kettő együtt, sőt oda kellene törekednünk, hogy a kettős szövetségbe egy harmadikat is belevonhassunk t. i. a családi kört.

Ezen nézetre pedig azon meggyőződésemmel vezetett, hogy, a mint alább látni fogjuk, nem elég a papnak (lelkésznek) dogmatikai s egyéb szorosan lelkészi tudománya, sem a tanítónak bármily magasan tündöklő paedagogiai ismerete az óhajtott cél elérésére; más kell ehez, a mi sokszor nagy tudomány nélkül is elérhető!

Könnyű mind ezt elmondani, de nehéz az életben érvényesíteni, fogják számosan ellenvetni! igazuk van! Minthogy azonban én magam is láttam a felmerülő nehézségeket, nem mulasztottam el számot vetni azokkal, de, és itt a bökkenő, nem is várom én egyesektől, nem is egyes felekezetektől a nehézség megszüntetését, de várom, reményelem, teljes meggyőződésemből hiszem a célnak, ha nem is elérését, de megközelítését az elforgácsolt erők egyesítése által.

Nézzük csak, mi történik körülöttünk! A legtöbb esetben megérzik az önzés szaga a vallásoktatás kérdésének megoldása mellett: vagy személyi érdek, vagy tekintélyi féltékenység vezeti az ügyhöz szólók tollát. Nem kell ezt sokat bizonyítgatnunk, elég e tekintetben csak a tényekre utalni s láthatja, a kinek szeme van, ha végig olvassa s figyelemmel kíséri az ily irányú cikkeket.

Az az indok, mely szerint a lelkésznek kellene a vallást tanítani, mert ő jobban érti a vallástant, nézetem szerint egészen helytelen! Helytelen pedig azért, mert a ki azt hiszi, hogy a vallástan tanítása, mint ilyen által jó, nemes embert, önzetlenül szeretni tudó, valódi és nem torz istenképet nevel a gyermekből, csalódní fog. Igenis, mert a vallástan felekezeteknek áll köteles szolgálatában, míg a valódi vallás ezek fölő emelkedik, Krisztus utasítása szerint előtte „nincsen személyválogatás“. Hisz ma elismert tény az, hogy nem az ész, de nem is a szív egyedül, hanem a kettő együttvéve, öszhangzatosan teszi az embert valódi vallásos emberré. A vallástan tudományos ismerete és tanítása pedig épen nem vezeti, neveli oda a gyermeket, a hová nevelnie kellene! . . . Ne értessem félre, a tudományos tanítást mondtam én! . . . Hogy a tudományosság nem mindig tesz vallásossá, még

ha e tudományosság hittani is, bizonyítja az egyháztörténet minden lapja. A legtudományosabb papok gyújtották meg a fáklyákat, hasították embertársaik hátából szíjjakat, találták fel a vasszüzet, melynek vastüskéi szorították a nem tudós, de számtalan esetben valóban vallásos nőket a más világra, tudományos vallásoktatók találták fel a vaskörtét, melylyel számos embernek azért szakították ki nyelvét, mert vagy igazat mondott, vagy őszintén merete nézetét nyilvánítani, épen úgy a vascszimát' keztyüt stb. stb. kinzó eszközöket, s mind ezt ad majörem Dei gloriam! . . . melyeknek csak lelki szemeink elé idézése is borzadályljal tölti el egész valónkat. Nem tudományos vallástanító, de a melegszívű ember van hivatva az ártatlan gyermek lelkét Istenhez emelni! . . . mely melegség azonban épen nem zárja ki a tudományosságot, de a tudományosság a vallásosságna! nem tevő része.

Az elmondottakból most már világos az is, hogy azoknak nincs igazuk, kik azt állítják, hogy a tanító, mivel talán neki több paedagogiai ismerete van, volna hivatva a vallást tanítani. De hogyan is gondolhatjuk azt, hogy a vallástanításhoz akár tudományos theologiai, akár tudományos paedagogiai ismeret szükséges?! . . . Nem hazudtolja-e meg ez állítást azon tény, hogy az anyák vallásos nevelése, a kik pedig ama tudományossággal nem igen bírnak, védangyalként kísér bennünket sirunkig?! . . . Ha már példát kell erre napjainkból felhozni, magam is ismerek Magyarország bérczei közt oly anyát, ki a mívelt, de nem a tudományosan mívelt anyák sorában foglal helyet, s lelke sugalta vallásosságának kifolyása az, hogy gyermekei nevelése által bebizonyítja s bizonyítgatja naponként, hogy ezek megtanulták Istent elfogulatlanul imádni s az embert igazán szeretni. És erre nemesak egy, de számos anya képes is, teszi is.

Ez azonban koránt sem bizonyítja azt, mintha a czélt nem sokkal könnyebb volna elérni paedagogiai ismeretek mellett, csak azt, hogy nem elég indok arra, hogy meggyőzzön valakit s ama nézet aláírására kényszerítsen, mely szerint a paedagogus tanító kiváltképen volna hivatott a vallás tanítására. De igenis! tanítsa ő is.

Ily nézetek mellett most már az a kérdés: ki tanítsa tehát a vallást, jobban mondva vallástant. Ha már egyszer időt, órát kell szentelni, a mint hogy kell is — a kérdéses tárgyra: akkor azt mondom: ne riadjon vissza a pap (lelkész) ezen időáldozattól, a hol

ezt egyéb hivatalos teendői megengedik! Ha más-kép kell is a gyermekekhez szólani, mint a felnőttekhez a templomban, ez nem nehéz, hol a vallást szerető szív s tiszta elme sugalja. De ne siessen ezen terhet a tanító se lerázni vallairól, hanem ha látja, hogy a helyi viszonyok miatt ezt ő kénytelen hordozni, hordozza azt, nem mondom én krisztusi megnyugvás és odaadással, mert nemcsak kereszténynek, de a zsidónak és mahumedánnak is ugyanaz a feladata van a vallástanításnál, de igenis embertársai boldogságát munkálva, odaadó szeretettel.

És most már a kérdésnek másik oldalát: a „miként”-et vehetjük bonczolgatás alá, s itt többféle furesasággal fogunk találkozni.

Ha a „ki” és „miként” kérdéseket egybekötve tudnók megoldani, állana vallásanitónk azon fokon, a hol tulajdonkép állania kellene. Ámde ez egyszerűen azon szomorú valóságnál szenved hajótörést, mely szerint igen sok esetben a vallás tanítása oly egyénekre van bízva, a kiknek keblében a vallásnak egyetlen szikrája sem lobog.

Minden vallásnak, az kell ugyanis, hogy főczélja legyen, miszerint az embert Istennel összekösse, oly formán, hogy az összekötő kapocs legyen az erkölcsi érzület. Azt pedig alig merem hinni, hogy ma már létezzék valóban mivel ember, a ki a vallásfelekezetek egyikéhez kötné, mint ilyenhez, az erkölcsi érzület sine qua nonját. A valódi vallásos kebel sem nem közönyös azon felekezet vallási nézeteihez, melyhez társadalmi viszonyánál fogva, mint tag tartozik, sem el nem fogult, nem tartja sajátját, mert az övé a legjobbnak, sem a másét a legrosszabbnak, de mindenikben fedez fel szépet, jót és elfogadhatót s Pállal tartva, a jobbnak áll szolgálatába: „mindeneket megpróbáljátok, s a mi jó azt megtartsátok!”

Ámde miként terjeszthessen ily eszméket az, kinek lelke elfogultan áll akár egy felekezetnek, akár a felekezetnélküliségnek vak szolgálatában? miként az, ki gyanus szemmel néz embertársára, mert az zsidó, lutheranus, unitárius vagy ki tudja mely felekezet tagja?! . . . A felelet eléggé világos: semmiképen sem! . . . Pedig a mig ezen álláspontra nem vergődik fel az emberiség, ne álmódozzunk olyan vallástanításról, mely czéljának tökéletesen megfelelel, ne álmódozzunk oly szeretetről, mely vallásában feltétlenül megtalálja az éltető védőt. Hogy tehát ilyen szeretetápolta vallásos és vallásápolta szeretetteljes keblü emberek

fejlődjenek a kezünkre bizott ifjúságból, erre kell törekednünk! . . . Ez a vallástanítás magasztos feladata!

Fejlesztve kell tehát a vallást tanítanunk, azaz, ne iparkodjunk a gyermek lelkébe újat belé erőszakolni, de adjunk tápot az ott meglevőnek! . . .

Azt ugy hiszem, mindnyájan tapasztaltuk már, hogy a gyermek lelke nem ismer személyválogatást, addig, a míg a nagyok az elfogulatlanság ártatlan édenéből ki nem vetkeztették. Feltalálja az ártatlan gyermek ugyanazon tanteremben valláskülönbség nélkül a korának megfelelő tiszta örömet ép ugy, mint együttesen lázadnak fel tiszta érzelmei, midőn azért, a miben született, más bántalmazza, vagy elég meggondolatlan gúnytárgyává temi; de legkivált undorral fordul el tanítójától, ha ez előtte valakiről, vagy valakinek nézeteiről gyűlölettel beszél. S alig is létezhetik tapintatlanabb tanító, mint az, ki maga ily hibába esik, melynél nagyobb foka a vallásos érzület ellentétének nem lehet. Ne higye, hogy a gyermek vele fog tartani, s ha mégis vele tart, ezt csak anynyiban teszi, a menyinyiben tanítója által táplált gyűlöletérzetet sokkal előbb fogja tanítója ellenében érvényesíteni, mintsem az ezt remélhetné.

Fejlesztve kell a gyermeknek vallásos érzületét erős fává nevelnünk! Legyünk meggyőződve a felől, hogy a gyermek lelkében rosz nem létezik, nem is közönyös ő a rosz iránt, s ha mégis ugy látszik, hogy van benne valami rosz, az már a külbefolyásoknak megfelelő következmény. A gyermek magában jó! . . . ő nem haragszik, nem gyűlöl, másnak roszat nem kíván, mely nézet mellett látszik Krisztus is szólani, midőn azt mondja: „Nem cselekedhetik a fiu magától, hanem ha látandja az atyát cselekedni, mert valamelyeket az cselekszik, ugyanazokat hasonlatosképen a fiu is cselekszi“. János ev. V. 19. Már pedig ha valahol ugy itt szabad reá, mint a lelki élet mezejének ismeretében tekintélyre, hivatkoznunk.

Ha én gyermekeim előtt egy valláserkölcsi példázatot mondok el, az elmondottakból át fogja a gyermek érteni, minő indok vezetett engem az elbeszélésre, vagy szólok p. o. az autodaféről, át fogja érteni, vajon a róm. kath. egyház iránti gyűlölet mondat-e el velem a történetet, vagy pedig ama nemesebb rugó volt vezérem a történelemből okulva, a tévedéseket felmutatni azért, hogy hasonlóktól jövőre nézve megóvjam hallgatóimat.

Ne akarjuk azért a vallást rideg szabályokkal megölni, elfoj-

tani! . . . a szívnek teljességéből szóljon a tanító a gyermekekhez! . . . mellőzzük a gyermek előtt olyanok tanítását, mit ő felfogni képtelen! . . . A vallásos érzület nem nyer tápot az érthetetlen csodák tanítása és a dogmatikai, alanyi nézetek szajkó módra való tudása által! Én legalább megbocsáthatatlan vétkeknek tartom gyermek előtt tanítani olyat, mit nem ért-het meg. Az egész vallástan basisa Krisztus által világosan körülírt egyetlen mondatban lelhető fel: Szeressed az Istent és embertársadat!“ Épen nem feladata tehát a vallástanításnak a szegény gyermekeket olyannal gyötörni, a mi Istenhez nem, sőt tőle épen elvezet.

Ha most már azt kérdezné valaki tőlem: ki tanítsa tehát a vallástant? . . . azt felelném: tanítsa az, ki erre kötelezhető a helyi viszonyoknál fogva! . . . miként tanítsa: ne a vallástanra, de a vallásra fektetve a fősulyt, fejlesztve . . . És erre hivatott ép úgy a tanító, mint a lelkész! . . . ha, de csakis ha keblét a vallásos ihlet, oly vallásos ihlet hatja át, mely őt, vagy tudományos-sággal, vagy a nélkül, a szűkkeblű felekezetiesség fölé, a jól felfogott humanismus álláspontjára emeli, a mely mellett épen nem lesz közönyös azon felekezet iránt, melynek tagja.

Turcsányi Gyula,
ág. h. ev. lelkész.